

ФОРМУВАННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ГРОМАДСЬКОМУ ЗДОРОВ'Ї ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Жара Г. І.

ВСТУП

Сучасна людська цивілізація, існування якої характеризується постійною невизначеністю внаслідок зростання ентропії в усіх відкритих системах, знаходиться у постійному пошуку шляхів та надійних засобів для забезпечення сталості між природними, технологічними, соціально-політичними, освітніми, культурними, економічними та іншими змінами, що породжують численні конфлікти і спричиняють неупорядкованість, випадковість та хаос у світі.

На жаль, деякі природні та суспільні процеси є незворотними, і тому збільшення загальної ентропії є неминучим. Втім якщо цивілізаційні трансформації будуть узгоджені із загальними законами розвитку природи, людини і суспільства, якщо люди знайдуть спільні рішення для уповільнення росту ентропії і врівноваження неврівноважених систем, це забезпечить збереження нашої планети від знищення, а людство – від вимирання.

Саме тому увесь цивілізований світ визначив пріоритетними для себе так звані Цілі сталого розвитку (ЦСР) – набір глобальних цілей, які прийняла Організація Об'єднаних Націй (ООН) у 2015 році. Ці цілі охоплюють широкий спектр проблем, включаючи глобальне здоров'я, економічний розвиток, соціальну справедливість та екологічну стійкість, і є загальним закликком до дій з їх подолання заради забезпечення миру і процвітання для всіх людей у світі. Україна також підтримала вектор сталого розвитку на рівні різних нормативних документів, перспективних планів та урядових проєктів²⁷.

17 Цілей сталого розвитку охоплюють три виміри – *екологічний* (цілі 6 (чиста вода та належні санітарні умови), 13 (боротьба зі зміною клімату), 14 (збереження морських екосистем), 15 (збереження екосистем суші)), *соціальний* (цілі 1 (подолання бідності), 2 (подолання голоду), 3 (гарне здоров'я), 4 (якісна освіта), 5 (гендерна рівність),

²⁷ Указ Президента України № 722/2019 від 30 вересня 2019 року «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>

7 (відновлювана енергія), 11 (сталий розвиток міст та спільнот), 16 (мир та справедливість)) та *економічний* (8 (гідна праця та економічне зростання), 9 (інновації та інфраструктура), 10 (зменшення нерівності), 12 (відповідальне споживання)). Втім верхівкою консолідації і комплексного досягнення Цілей сталого розвитку є ціль 17 – Партнерство заради сталого розвитку, яка передбачає зміцнення засобів реалізації Глобального партнерства в інтересах сталого розвитку та активізацію його діяльності²⁸.

Глобальне партнерство в інтересах сталого розвитку передбачає співпрацю між країнами, урядовими та недержавними організаціями, академічною спільнотою, громадським сектором та приватними компаніями з метою об'єднання спільних зусиль для вирішення глобальних проблем і досягнення сталого розвитку. Однак, будь-яке партнерство неможливе без застосування професійного підходу і залучення фахівців, які могли б відстежувати національні індикатори для моніторингу реалізації цілей сталого розвитку в окремих країнах, а також співставляти їх з глобальними показниками. Не усі із 232 показників, які складають систему глобальних показників ЦСР, є релевантними для України. Тому у 2019 році розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 686-р «Питання збору даних для моніторингу реалізації ЦСР» було затверджено 183 національні індикатори, у розрізі яких здійснюється збір даних для моніторингу²⁹.

Імплементація цілей сталого розвитку в Україні відбувається нерівномірно. Як зазначається у Добровільному національному огляді «Цілі сталого розвитку: Україна» 2020 року, необхідні системні зміни у процесах планування, оцінки та моніторингу національного розвитку країни та модернізація системи стратегічного планування розвитку країни, яка «має враховувати всі ЦСР, базуватися на принципах утвердження національної ідеї, патріотизму, чесності та відкритості політичних процесів, професіоналізму та ефективності у прийнятті рішень»³⁰.

Особливо гостро постала необхідність вирішення і врівноваження проблем, пов'язаних із забезпеченням сталості, внаслідок збройної агресії, від якої сьогодні потерпає Україна. Війна, як насильницький конфлікт, має значний вплив на ріст ентропії у всьому світі, створюючи ситуацію, де неупорядкованість, випадковість та хаос поширюються як

²⁸ Цілі сталого розвитку. *Дія.Бізнес*. 26 листопада, 2021. URL: <https://business.dii.gov.ua/handbook/sustainable-development-goals/cili-stalogo-rozvitku>

²⁹ Цілі сталого розвитку: Україна: Добровільний національний огляд (2020). С. 9. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/VNR%20SDG%20Ukraine%202020.pdf>

³⁰ Ibid. С. 9.

у фізичному, так і у соціальному та економічному аспектах. Фізична руйнація, знищення інфраструктури міст, культурних об'єктів, загибель і травмування чисельної кількості людей; гуманітарна криза – внутрішньо переміщені особи, біженці, голод, загострення тягаря хвороб порушують нормальну функцію суспільства. Вплив на економіку, знищення промисловості, зменшення виробництва та інвестицій, порушення торгівлі та глобальних ринків призводять до збільшення нестабільності та випадковості в економічній сфері.

ЦСР 17 визначає партнерство за чотирма напрямками, які між собою пов'язані – партнерство у фінансовій, технологічній, торгівельній сферах та сприянні системному підходу діяльності урядів в інтересах сталого розвитку за участю багатьох зацікавлених сторін, зокрема між державним і приватним секторами та між організаціями громадського суспільства³¹. На жаль, представники деяких сфер суспільного життя і тим більше – деяких секторів виконавчої влади часто навіть не усвідомлюють своєї важливої ролі у досягненні цілей сталого розвитку. Так, наприклад, за кордоном на сьогодні спортивна галузь має дуже великий досвід з реалізації цілей сталого розвитку, втім в Україні, незважаючи на підписані ще у 1992 році «Декларацію з навколишнього середовища і розвитку» та «Порядок денний на XXI століття», лише окремі спортсмени та фахівці з фізичної культури і спорту розуміють свої можливості у формуванні свідомих переконань громадянського суспільства для досягнення головної мети – подолання глобальних проблем людства через шлях сталого розвитку³².

Серед Цілей сталого розвитку важливе місце відводиться збереженню здоров'я. Ціль 3 – «Гарне здоров'я та благополуччя» – у сфері охорони здоров'я є доволі широкою: «Забезпечення здорового способу життя та добробуту людей будь-якого віку»³³. У Декларації ЦСР підкреслюється, що для досягнення загальної (глобальної) мети охорони здоров'я необхідно досягти загального охоплення медичними послугами і доступу до якісної медичної допомоги. Фахівці ставлять надання якісних і доступних медичних послуг у центр цілі 3 ЦСР стосовно сфери охорони здоров'я, а сама ціль 3 розглядається одночасно і як учасник, включений в реалізацію цілей сталого розвитку, і як бенефіціар,

³¹ Цілі сталого розвитку: Україна : Добровільний національний огляд (2020). С. 109. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/VNR%20SDG%20Ukraine%202020.pdf>

³² Цигура Г. Діяльність у сфері спорту для сталого розвитку суспільства: зарубіжний досвід. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2020. № 1. С. 112–119, 113, 117. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2022.1.112-119>

³³ Цілі сталого розвитку. *Дія.Бізнес*. 26 листопада, 2021. URL: <https://business.dia.gov.ua/handbook/sustainable-development-goals/cili-stalogo-rozvitku>

пов'язаний з усіма іншими цілями сталого розвитку³⁴. Це означає, що здоров'язбереження можна розглядати і як процес, і як результат реалізації ЦСР³⁵. Ціль 3 безпосередньо стосується глобального громадського здоров'я, але багато інших цілей пов'язані зі здоров'ям і впливають на глобальне здоров'я різними способами, і вимагають аналізу та розв'язання з боку фахівців охорони здоров'я, які мають потрібні знання та навички для подолання викликів у цій галузі³⁶. Таким чином, досягнення цілі 3 залежатиме від прогресу в досягненні інших ЦСР – наприклад, скорочення бідності (ціль 1); подолання голоду (ціль 2); якісна освіта (ціль 4); гендерна рівність (ціль 5); чиста вода та санітарія (ціль 6), відновлювана енергетика та безпечні міста (цілі 7, 11), зменшення нерівності (ціль 10) та інших^{37, 38}.

1. Взаємозв'язок оперативних функцій громадського здоров'я і цілей сталого розвитку

Оперативні функції системи громадського здоров'я спрямовані на забезпечення здоров'я та добробуту населення. Закон України «Про систему громадського здоров'я» визначає ці функції як «напрями діяльності, що здійснюються з метою досягнення та забезпечення максимально високих показників здоров'я і санітарно-епідемічного благополуччя населення, а також найбільш повного дотримання принципу справедливості щодо забезпечення і збереження здоров'я»³⁹.

Переважає більшість оперативних функцій системи громадського здоров'я співпадає або тим чи іншим чином корелює з різними цілями сталого розвитку, а саме:

³⁴ Monitoring the Health-Related Sustainable Development Goals (SDGs) : Background paper for the regional technical consultation. 9–10 February 2017. SEARO, New Delhi, India. 10 p. P. 1. URL: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/searo/hsd/hwf/01-monitoring-the-health-related-sdgs-background-paper.pdf?sfvrsn=3417607a_4&download=true

³⁵ Жара Г. І. Структура індивідуального здоров'я людини з позицій причинно-системного підходу. *Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження* : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків : Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с. С. 26–33.

³⁶ Global Public Health: 2022's Sustainable Development Goals Report. 2023. March 21. URL: <https://mphdegree.usc.edu/blog/global-public-health-the-sustainable-development-goals-report/>

³⁷ Monitoring the Health-Related Sustainable Development Goals (SDGs) : Background paper for the regional technical consultation. 9–10 February 2017. SEARO, New Delhi, India. 10 p. P. 1. URL: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/searo/hsd/hwf/01-monitoring-the-health-related-sdgs-background-paper.pdf?sfvrsn=3417607a_4&download=true

³⁸ Fischer F. & Carow F. Impact of Public Health and Sustainability of Global Health Action for Achieving SDG 3. In *Transitioning to Good Health and Well-Being*. Edited by Antoine Flahault. Transitioning to Sustainability Series 3. Basel : MDPI, 2022. P. 111–132. DOI: <https://doi.org/10.3390/books978-3-03897-865-7>.

³⁹ Закон України «Про систему громадського здоров'я». № 2573-IX від 6 вересня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>

ЦСР 3: Забезпечення всім людям здорового життя та сприяння їх добробуту. Ця ціль прямо стосується оперативної функції системи громадського здоров'я – «розроблення, затвердження та імплементація процедур і політик, які позитивно впливають на детермінанти громадського здоров'я»⁴⁰, забезпечуючи таким чином усьому населенню можливості насолоджуватися фізичним та психічним здоров'ям.

ЦСР 4. Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх. Дана ціль прямо та опосередковано стосується оперативних функцій громадського здоров'я, з одного боку, через необхідність підготовки кадрів для медичної галузі і системи громадського здоров'я, а з іншого – через важливість і нагальність здійснення інформаційно-роз'яснювальної роботи, міжгалузевих комунікацій та соціальної мобілізації в інтересах здоров'я та благополуччя населення. Наукове забезпечення системи громадського здоров'я також є нагальним з огляду на широкий спектр напрямів, спрямованих на розуміння, попередження, контроль та вирішення глобальних проблем здоров'я населення, що дає можливість якісної та об'єктивної оцінки індикаторів сталого розвитку, які стосуються здоров'я і благополуччя населення та показників життєздатності соціальних екосистем.

ЦСР 5: Досягнення рівності між статями та забезпечення прав і можливостей всіх жінок та дівчат. Ця ціль прямо стосується рівності статей і включає різноманітні аспекти, такі, як доступ до послуг з репродуктивного здоров'я, превентивної медицини, освіти та інших послуг з розвитку і захисту здоров'я, які можуть мати вплив на здоров'я жінок та дівчат.

ЦСР 6: Забезпечення доступу до чистої води та санітарії. Система громадського здоров'я має функції епідеміологічного нагляду, оцінки, спостереження та контролю за показниками і чинниками, що впливають на здоров'я населення, а також ефективного запобігання виникненню хвороб та мінімізації їх випадків, а також стратегічного керівництва в інтересах здоров'я та епідемічного благополуччя населення⁴¹. Забезпечення населення чистою водою, гігієною та санітарними умовами, що сприяє зниженню розповсюдження захворювань, пов'язаних зі забрудненням води та недостатнім санітарним станом, цілком корелює з цією функцією.

ЦСР 8: Сприяння безперервному, всеохопному і сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для

⁴⁰ Закон України «Про систему громадського здоров'я». № 2573-IX від 6 вересня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>

⁴¹ Ibid.

всіх корелює із функцією громадського здоров'я «розбудова ефективної системи громадського здоров'я та її кадрове забезпечення»⁴², оскільки будь-яка система буде ефективною за наявності фахових виконавців та управлінців в основній і суміжних галузях.

ЦСР 10: Зменшення нерівності в межах країни та між ними. Ця ціль включає багато різних аспектів, одним з яких є доступ до якісних медичних послуг та універсального покриття охороною здоров'я. Забезпечення рівного доступу до здоров'я для всіх людей, незалежно від їхнього соціально-економічного статусу або місця проживання, може сприяти зменшенню нерівності в галузі здоров'я. З цією ціллю співвідносяться такі оперативні функції громадського здоров'я, як «використання правових та управлінських інструментів для профілактики хвороб і покращення стану здоров'я населення» й «організаційне та фінансове забезпечення системи громадського здоров'я, що передбачає рівний та справедливий доступ до послуг у сфері громадського здоров'я»⁴³.

ЦСР 11: Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів має на меті зробити міста та поселення інклюзивними, безпечними, сталими, адаптивними до змін та зі сталою мобільністю. Система громадського здоров'я може сприяти створенню здорових і безпечних середовищ у містах шляхом забезпечення якісної медичної допомоги, зменшення забруднення довкілля та забезпечення доступу до соціальної інфраструктури, моніторингу, готовності і своєчасного реагування на небезпечні чинники, події та надзвичайні ситуації у сфері громадського здоров'я, а також шляхом підтримки реалізації ініціатив, що позитивно впливають на здоров'я населення, на місцевому рівні⁴⁴.

Оперативні функції громадського здоров'я опосередковано пов'язані не тільки з переліченими, а й з усіма іншими цілями сталого розвитку. Це обумовлено тісними взаємозв'язками між екологічним, соціальним та економічним вимірами ЦСР, які є невід'ємними від процесів розвитку людської спільноти та цивілізації в цілому.

2. Вплив реалізації цілей сталого розвитку на складові індивідуального здоров'я людини

Глобальне здоров'я – це сфера досліджень і практики, яка надає пріоритет покращенню здоров'я та досягненню рівності у здоров'ї для

⁴² Закон України «Про систему громадського здоров'я». № 2573-IX від 6 вересня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

всіх людей у всьому світі. Таким чином, це відповідає цілям сталого розвитку щодо забезпечення загального охоплення населення медичним обслуговуванням надання рівного доступу до медичних послуг. Громадське здоров'я розуміється як глобальне здоров'я на регіональному або місцевому рівні. У той час як «стара» система охорони громадського здоров'я була зосереджена головним чином на профілактиці інфекційних захворювань і медичній допомозі для окремих підгруп ризику, «нова» система охорони здоров'я розглядає аспекти, пов'язані зі здоров'ям і благополуччям, з цілісної та міждисциплінарної точки зору⁴⁵. Посилення впливу соціальної детермінанти здоров'я на сталість громад і добробут усього людства поглиблює розуміння того, як реалізація цілей сталого розвитку може вплинути на показники індивідуального здоров'я у громаді. Аналіз цього процесу вважаємо доцільним розглянути в системі складових, описаних раніше у наших роботах⁴⁶, а саме, фізичної, психічної, інтелектуальної, соціальної, професійної, моральної і духовної, оскільки їхня ієрархія обумовлена системою соціальних зв'язків людини і узгоджується з соціальною детермінантою.

Реалізація цілей сталого розвитку може мати значний вплив на **фізичне здоров'я** людей у громаді. Це може статися як наслідок:

1. Забезпечення доступу до якісних послуг охорони здоров'я. ЦСР 3 прямо спрямована на покращення глобального і громадського здоров'я. Це передбачає забезпечення універсального доступу до якісних медичних послуг, вакцинації, профілактичних заходів, ліків та інших медичних ресурсів. Якщо люди в громаді мають доступ до належної медичної допомоги, це сприяє попередженню захворювань, діагностиці та лікуванню на ранніх стадіях, зменшенню смертності та покращенню загального потенціалу фізичного здоров'я.

2. Покращення середовища. ЦСР 11, пов'язана з фізичним здоров'ям, – «стале місто та сприятливе довкілля». Це означає створення чистих, безпечних та зелених міст, де людям зручно жити та займатися руховою активністю. Покращення якості повітря, забезпечення доступу до зелених зон, велосипедних доріжок та просторів для активного відпочинку сприяє зменшенню ризику захворювань дихальної та

⁴⁵ Fischer F. & Carow F. Impact of Public Health and Sustainability of Global Health Action for Achieving SDG 3. In *Transitioning to Good Health and Well-Being*. Edited by Antoine Flahault. Transitioning to Sustainability Series 3. Basel: MDPI, 2022. P. 111–132. DOI: <https://doi.org/10.3390/books978-3-03897-865-7>.

⁴⁶ Жара Г. І. Структура індивідуального здоров'я людини з позицій причинно-системного підходу. *Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження*: колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с. С. 26–33. URL: <https://pub.chnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/4285>

серцево-судинної систем, сприяє руховій активності та загальному підвищенню рівня фізичного здоров'я.

3. Забезпечення належного харчування. Цілі сталого розвитку, пов'язані з голодом (ЦСР 2) та відповідального споживання (ЦСР 12), також впливають на фізичне здоров'я людей. Забезпечення доступу до належного харчування, різноманітної та збалансованої їжі сприяє запобіганню недоїдання та забезпеченню оптимального рівня фізичного розвитку, підтримує імунітет та загальне фізичне самопочуття.

4. Зменшення впливу шкідливих факторів довкілля. Багато цілей сталого розвитку прямо або опосередковано пов'язані зі зменшенням шкідливого впливу на навколишнє середовище, такого, як забруднення повітря та води, викиди шкідливих речовин тощо (ЦСР 6, 7, 12, 13, 14, 15). Зменшення цих шкідливих факторів сприяє запобіганню захворюванням, зміцнює дихальну та імунну систему та загалом сприяє поліпшенню фізичного здоров'я людей у громаді.

5. Популяризація рухової активності і здорового способу життя серед населення, зокрема, серед дітей та молоді. Це здійснюється завдяки спільним зусиллям фахівців з охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, освітян, представників громадських організацій і приватного сектору у світлі ЦСР 17. Вплив здоров'язбережувальних і здоров'япопуляризаційних технологій та інновацій на фізичне здоров'я тут є беззаперечним⁴⁷.

Реалізація ЦСР також впливає на **психічне здоров'я** людей у громадах через такі шляхи, як:

1. Створення стабільного та безпечного середовища завдяки створенню безпечного, інклюзивного та рівноправного середовища для життя і праці. Це означає забезпечення безпеки вулиць, зменшення насильства та конфліктів, покращення якості життя та доступу до основних послуг. Це створює сприятливі умови для психічного благополуччя, зменшує ризик стресу, тривоги та депресії.

2. Забезпечення соціальної справедливості. Багато цілей сталого розвитку, таких, як боротьба з бідністю, нерівністю та соціальним виключенням, мають прямий вплив на психічне благополуччя людей. Соціальна справедливість і рівні можливості формують у людини відчуття прийнятності та задоволеності у громадському оточенні, що сприяє психічному комфорту і знижує ризик розвитку психічних розладів і захворювань.

⁴⁷ Nosko M., Mekhed O., Nosko Yu., Bahinska O., Zhara H., Griban G., Holovanova I. The impact of health-promoting technologies on university students' physical development. *Acta Balneologica*. 2022. № 5 (171). P. 469–473. DOI: 10.36740/ABAL202205116. URL: <https://actabalneologica.eu/wp-content/uploads/library/ActaBalneol2022i5.pdf>

3. Безпосередня підтримка ментального (психічного) здоров'я. У світлі ЦСР 3 психічному здоров'ю надається більше уваги. Реалізація цілей сталого розвитку може включати розвиток програм та послуг, спрямованих на підтримку ментального здоров'я населення, зменшення стигми щодо психічних розладів та забезпечення доступу до психотерапії та інших форм підтримки. Це може сприяти психічному благополуччю, підвищенню рівня щастя та якості життя людей.

4. Розвиток свідомості та вплив освіти: Цілі сталого розвитку передбачають підвищення усвідомленості власних дій та розвиток освіти і просвітницької діяльності з важливих питань стосовно здоров'я та благополуччя⁴⁸. Це включає освіту з підтримання психічного здоров'я, вплив соціальних чинників на психічне благополуччя та навички здорового способу життя. Розширена свідомість сприяє розумінню власних емоцій та прийняттю власного психічного стану, посилює резиліентність, розвиває емоційний інтелект та допомагає зберегти психічне здоров'я.

Орієнтація на збереження **інтелектуального здоров'я** людей в громаді також може здійснюватися через реалізацію цілей сталого розвитку. Для цього можуть бути використані такі дії, як:

1. Забезпечення якісної освіти для всіх людей (ЦСР 4). Якісна освіта розширює кругозір, сприяє розвитку критичного мислення, творчих та інтелектуальних здібностей. Вона допомагає людям розвивати свій потенціал, отримувати нові знання та компетенції, що має позитивний вплив на їх інтелектуальне здоров'я і можливість подальшого працевлаштування (ЦСР 8).

2. Підтримка наукових досліджень, інновацій та технологій (ЦСР 9) стимулює інтелектуальний розвиток та сприяє впровадженню нових ідей, рішень та підходів для вирішення складних проблем, збагаченню знань та розширенню інтелектуального потенціалу громади.

3. Забезпечення доступу до інформації та освіти для всіх людей. Це означає забезпечення доступу до інформаційних ресурсів, бібліотек, Інтернету та освітніх програм. Доступ до інформації та освіти сприяє поширенню знань, розвитку критичного мислення та самоосвіти, що позитивно впливає на інтелектуальне здоров'я людей.

4. Розвиток інтелектуальних навичок та креативності: аналітичність, проблемне мислення, комунікаційні та критичні навички допомагають людям розвивати свої інтелектуальні здібності, проявляти

⁴⁸ Griban G., Kudin S. F., Zhara H. I., Kuzhelnyi A. V., Mazur T. V., Nosko Y. M., Mekhed O. B. Formation and Preservation of Students' Mental Health in the Process of Studying at Pedagogical Universities. *Acta Balneologica*. 2022. Vol. LXV, № 1 (173). P. 55–60. DOI: 10.36740/ABAL202301110.

творчість та інноваційність мислення. Розвиток цих навичок має позитивний вплив на інтелектуальне здоров'я, оскільки допомагає досягати успіху в різних сферах життя.

Соціальне здоров'я людей в громаді у світлі реалізації цілей сталого розвитку може досягатися завдяки встановленню продуктивних і ненасильницьких соціальних взаємодій, а саме:

1. Створення справедливого, інклюзивного та рівноправного суспільства. ЦСР 16 передбачає організацію суспільства, яке є справедливим та інклюзивним для всіх. Це включає боротьбу з нерівностями (ЦСР 10), дискримінацією та соціальною ізоляцією. Створення такого суспільства сприяє покращенню соціального здоров'я шляхом забезпечення рівних можливостей, доступу до ресурсів та послуг для всіх членів громади.

2. Зміцнення соціальної солідарності, співпраці та взаємодії між людьми спонукають до створення партнерств та об'єднання зусиль для досягнення загальних цілей. Зміцнення соціальної солідарності сприяє покращенню соціальних відносин, зменшенню конфліктів та підвищенню загального рівня благополуччя у громаді.

3. Забезпечення доступу до основних послуг: Цілі сталого розвитку мають на меті забезпечити всім людям доступ до основних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта, соціальне забезпечення та житло. Забезпечення доступу до цих послуг сприяє покращенню соціального здоров'я шляхом зменшення нерівностей, забезпечення медичної допомоги та соціальної підтримки для всіх членів громади.

4. Заохочення людей до участі у громадських активностях – процесах вирішення проблем та прийнятті рішень, що стосуються їхнього життя та спільноти. Заохочення громадської активності сприяє створенню позитивного соціального розвитку громадських організацій та зміцненню громадського лобіювання у сферах, що стосуються соціального здоров'я.

Розвиток **професійного здоров'я** безпосередньо корелює з ЦСР 8, 10, 16 та 17. Позитивна динаміка професійного здоров'я людей в громаді може спостерігатися внаслідок таких дій з реалізації цілей сталого розвитку:

1. Забезпечення гідних умов праці для всіх. Це означає безпечне і здорове робоче середовище, адекватну оплату праці, гнучкі графіки роботи та забезпечення балансу між роботою та приватним життям. Забезпечення гідних умов праці сприяє збереженню та покращенню професійного здоров'я людей, зменшує ризики травматизму на робочому місці.

2. Розвиток професійних навичок і навчання упродовж життя. Це включає доступ до якісної освіти, тренінгів та програм підвищення кваліфікації. Розвиток професійних навичок сприяє покращенню робочих результатів, зниженню ризиків та стресу на роботі, успішної вторинної соціалізації, що позитивно впливає на професійне здоров'я.

3. Підтримка балансу між роботою та особистим життям: Цілі сталого розвитку підтримують баланс між роботою та особистим життям. Вони сприяють розвитку гнучких робочих графіків, декретних відпусток, відпусток для догляду за дітьми та інших політик, що допомагають працівникам поєднувати професійні та особисті зобов'язання. Підтримка балансу між роботою та особистим життям сприяє зменшенню вигорання на роботі та підвищенню загального професійного самопочуття.

4. Створення сприятливого робочого середовища: Цілі сталого розвитку передбачають створення сприятливого соціального середовища, що включає в себе підтримку різноманітності, заохочення комунікації та співпраці, управління конфліктами та розвиток корпоративної культури і культури здоров'я та благополуччя. Це допомагає зниженню стресу, поліпшенню стосунків між колегами та підвищенню задоволеності від роботи.

Реалізація цілей сталого розвитку також здійснює прямий та опосередкований вплив на **моральне здоров'я** людей через:

1. Скорочення масштабів корупції, зміцнення системи запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, протидії фінансуванню тероризму та поширення зброї масового знищення⁴⁹.

2. Створення справедливого та інклюзивного суспільства, в якому всі люди мають рівні можливості та доступ до базових послуг. Це сприяє підтримці етичних цінностей, справедливості та рівності, що позитивно впливає на моральне самопочуття та задоволеність людей. Це також створює переконання, що за своє здоров'я в першу чергу відповідає людина, а не суспільство⁵⁰.

3. Зміцнення соціальної солідарності та взаємодії, соціальної стійкості, сприяння розбудові миру та громадській безпеці. Завдяки цьому люди починають сприймати себе як частину більшої спільноти, де їхні дії та вибори мають вплив на благополуччя всіх. Це сприяє

⁴⁹ Цілі сталого розвитку. *Дія.Бізнес*. 26 листопада, 2021. URL: <https://business.diaa.gov.ua/handbook/sustainable-development-goals/cili-stalogo-rozvitku>.

⁵⁰ Ford J., Black M., & Morling J. What we don't talk about in health inequalities: Value judgements. *Public Health in Practice*. 2023. Vol. 5, June 2023. 100387. DOI: <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.puhip.2023.100387>.

почуттю приналежності, національної ідентичності, взаємодопомозі та підтримці, що позитивно впливає на моральне самопочуття.

4. Розвиток громадської активності і залучення громадян до участі в процесах вирішення проблем та прийнятті рішень, що стосуються громади. Люди, які беруть активну участь у громадських справах, відчувають сенс власного життя, розвивають свої цінності та впливають на позитивні зміни в громаді, що підтримує моральне самопочуття.

5. Забезпечення доступу до якісної освіти та свободи слова. Це розширює можливості людей у виборі змісту освіти, розвитку критичного мислення та свідомого вибору. Освічені та свідомі люди часто розвивають моральні цінності, такі, як толерантність, емпатія, ненасильницьке ставлення та повага до інших, що сприяє моральному самопочуттю в громаді.

І нарешті стосовно впливу процесу реалізації цілей сталого розвитку на **духовне здоров'я** людей в громаді. Духовне здоров'я включає в себе розуміння й цілісне усвідомлення власної значущості і цінності для себе особисто, для своєї сім'ї і найближчого оточення, для громади, для країни, для світу і Всесвіту, підвищення самосвідомості, розвиток особистості та практику духовності⁵¹. Тому вплив на духовне здоров'я завдяки реалізації цілей сталого розвитку можна здійснювати через:

1. **Значущість та сенси:** Цілі сталого розвитку сприяють створенню значущих цілей та спільної візії майбутнього. Люди відчувають більшу мету у своєму житті, коли вони беруть участь у реалізації спільних цілей, спрямованих на поліпшення громади та світу. Це сприяє розвитку почуття задоволення, сенсу життя та особистої значущості.

2. **Саморозвиток і самосвідомість** формуються при реалізації цілей сталого розвитку через те, що люди мають можливість вдосконалювати свої навички, набувати нові знання та розвивати свої потенціали, узгоджуючи свої дії з глобальними викликами і потребами. Це сприяє особистісному зростанню, самовдосконаленню та зміцненню духовної платформи.

3. **Підтримання релевантних практик духовності, спільної молитви або медитації** може бути важливим для деяких громад. Це дає людям можливість зосередитися на своєму внутрішньому світі, розуміти себе та своїх цінностей. Практика духовності сприяє зменшенню відчуття

⁵¹ Жара Г. І. Структура індивідуального здоров'я людини з позицій причинно-системного підходу. *Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження* : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків : Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с. С. 26–33. URL: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/4285>

страху і тривоги в критичних умовах, зниженню рівня стресу, покращенню психічного стану та глибшому сприйняттю сенсу життя.

4. Розуміння взаємозалежності та гармонії. Реалізація цілей сталого розвитку сприяє розумінню взаємозалежності всіх елементів в громаді та впливу на її розвиток нашого ставлення до навколишнього середовища та інших людей. Це сприяє розвитку відчуття гармонії та співпраці, що позитивно впливає на духовне самопочуття.

Таким чином, можна з упевненістю стверджувати, що реалізація усіх цілей сталого розвитку в громаді прямо чи опосередковано впливає на формування і розвиток усіх складових індивідуального здоров'я, тим самим забезпечуючи покращення громадського і глобального здоров'я.

3. Глобальне партнерство та міждисциплінарні зв'язки у громадському здоров'ї для реалізації цілей сталого розвитку

Глобальне партнерство в інтересах здоров'язбереження – це ініціатива, спрямована на спільну роботу різних зацікавлених сторін з метою покращення глобального здоров'я та досягнення цілей сталого розвитку в галузі охорони здоров'я. Запровадження багатосекторального підходу до розв'язання проблем у сфері громадського здоров'я було передбачене Концепцією розвитку системи громадського здоров'я ще у 2016 році⁵², і передбачало, що таке партнерство стане інструментом для спільної роботи всіх сторін для досягнення глобального здоров'я та покращення якості життя населення.

Як зазначає Н. В. Харченко, традиційно громадським здоров'ям займалися лікарі та медсестри. Цей підхід ніколи не був особливо ефективним, але в деяких країнах він продовжує широко використовуватися. Сучасний підхід до громадського здоров'я вимагає людей, що мають набагато ширший спектр навичок у багатьох різних дисциплінах, а також здатність працювати з іншими в мульти-професійних командах⁵³.

Партнерство спрямовано на спільне виявлення, аналіз та вирішення глобальних проблем здоров'я, таких, як епідемії захворювань, недостатня доступність до якісної медичної допомоги, недостатнє фінансування охорони здоров'я та інші фактори, що впливають на здоров'я населення. Втім на сьогодні найвагомим залишається вплив соціальної детермінанти на здоров'я людини.

⁵² Концепція розвитку системи громадського здоров'я. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1002-р від 30 листопада 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-2016-%D1%80#Text>

⁵³ Харченко Н. В. Контекст громадського здоров'я. *Україна. Здоров'я нації*. 2022. № 1 (67). С. 17–21. С. 18. DOI: <https://doi.org/10.24144/2077-6594.1.1.2022.254630>

Зрозуміло, що лікарі та медсестри є сполучною ланкою між колективним та індивідуальним здоров'ям громадськості та членів громади. Медичні працівники – це люди, з якими пацієнти в основному контактують, тому життєво важливо, щоб вони дізналися, як соціальні фактори, крім біологічних, впливають на здоров'я їхніх пацієнтів⁵⁴.

Залучення фахівців з різних галузей дозволяє здійснювати обмін знаннями, дослідженнями та інноваціями в галузі охорони здоров'я. Це включає спільне проведення досліджень, обмін даними та найкращими практиками у рішеннях здоров'язбереження.

Однак, працівники системи охорони здоров'я, які працюють у клінічних умовах, не єдині, хто потребує кращого навчання та розуміння різних соціальних детермінант здоров'я. Усі особи, які займаються теоретичною та політичною стороною охорони здоров'я, також повинні аналізувати фактори, які впливають на загальний стан здоров'я людини⁵⁵. Тому забезпечення реалізації принципу пріоритетності збереження здоров'я населення має на меті спільне впливове лобювання «в усіх напрямках діяльності органів державної влади шляхом здійснення міжвідомчої координації та забезпечення взаємодії з іншими органами виконавчої влади у сфері охорони здоров'я»⁵⁶ – щоб впливати на глобальні політичні рішення, формувати світогляд і свідомість та підтримувати політичну волю для реалізації здоров'язбережувальних стратегій та програм.

Безперечно, що вирішення питань здоров'язбереження потребує істотних ресурсів та фінансової підтримки. Партнери працюють разом для забезпечення фінансової підтримки та розподілу ресурсів з метою реалізації програм і проєктів здоров'язбереження. Це може включати спільне фінансування, розробку фондів, грантових програм та механізмів підтримки. На думку фахівців, аналіз та вирішення питань, що стосуються соціальних детермінант здоров'я необхідно враховувати під час обговорення, розробки та впровадження політики громадського здоров'я та прийняття рішень про те, куди спрямувати ресурси⁵⁷.

Міжсекторальна взаємодія у питаннях досягнення соціальної справедливості та охорони здоров'я є дуже перспективною, тому для фахівців у сфері охорони здоров'я важливо налагоджувати зв'язки та

⁵⁴ Social Justice and Public Health in 2022. 2023, March 21. URL: <https://mphdegree.usc.edu/blog/social-justice-public-health/>

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Концепція розвитку системи громадського здоров'я. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1002-р від 30 листопада 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-2016-%D1%80#Text>.

⁵⁷ Social Justice and Public Health in 2022. 2023, March 21. URL: <https://mphdegree.usc.edu/blog/social-justice-public-health/>

співпрацювати з професіоналами в інших секторах, включаючи освіту, науку, бізнес, транспорт і житло, а також громадські та релігійні організації. Ці групи можуть обмінюватися інформацією та розробляти найкращі стратегії для зменшення соціальних та економічних бар'єрів у сфері охорони здоров'я⁵⁸.

Серед напрямів дій з досягнення цілей сталого розвитку в Україні на наступне десятиріччя визначено пріоритетність освіти у взаємозв'язку з системою охорони здоров'я: «сфера освіти – це той елемент, без якого формування синергії прискорення досягнення ЦСР є неможливим. Це стосується і сфери охорони здоров'я. Пандемія коронавірусу показала, що необхідно вкладати ресурси у побудову сильної системи охорони здоров'я та забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, виховувати відповідальність населення за власне здоров'я аби протидіяти інфекційним та неінфекційним захворюванням⁵⁹. Освітняни неодноразово наголошували на ролі освіти як провідника суспільних змін в інтересах сталого розвитку^{60, 61, 62}. Це визначає і вимоги до компетентностей фахівців, які мають бути у подальшому залученими до мультидисциплінарних команд для вирішення спільних завдань у сфері здоров'язбереження, а саме: адаптивність і відкритість до суспільних трансформацій та особливостей нових поколінь; високий професіоналізм і конкурентоспроможність, складовими яких є між-дисциплінарне мислення і широкий спектр компетенцій; інноваційність і здатність до навчання протягом життя; професійне та міжгалузеве співробітництво, соціальне партнерство, встановлення та підтримання

⁵⁸ Social Justice and Public Health in 2022. 2023, March 21. URL: <https://mphdegree.usc.edu/blog/social-justice-public-health/>

⁵⁹ Цілі сталого розвитку: Україна: Добровільний національний огляд (2020). URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/VNR%20SDG%20Ukraine%202020.pdf>

⁶⁰ Жара Г. І. Наукові основи індивідуального здоров'язбереження вчителя у контексті сталого розвитку суспільства. *Science for sustainable development: матеріали Міжнародного конгресу / за заг. ред. проф. О. В. Кендюхова*. Київ: Асоціація сприяння глобалізації освіти та науки «СПЕЙСТАЙМ», 2019. 416 с. С. 132–137.

⁶¹ Tsyhura H., Zhara H., Kurtova H. Education for sustainable development for future teachers of physical culture and specialists of physical education and sports. *Sustainable development under the conditions of European integration: collective monograph / editorial board Darko Bele, Lidija Weis, Nevenka Maher*. Ljubljana: VŠPV, Visoka šola za poslovne vede = Ljubljana School of Business, 2019. Part II. 460 p. P. 22–34.

⁶² Цигура Г. О. Підготовка студентів факультету фізичного виховання до освітньої діяльності з питань сталого розвитку. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2019. Вип. 3 (159). С. 236–242. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3477713>

численних соціальних зв'язків; здатність до організації розвивального та здоров'язбережувального освітнього простору⁶³.

Як вже зазначалося, формування міждисциплінарних зв'язків у громадському здоров'ї для реалізації цілей сталого розвитку вимагає спільних зусиль фахівців з різних галузей і наукових дисциплін. У практичній реалізації це можна здійснити у різні способи:

1. *Колаборація у міждисциплінарних командах.* Фахівці з громадського здоров'я, медицини, екології, соціології, економіки та інших галузей можуть працювати разом у командах, де кожен привносить свої знання та перспективне бачення кінцевого результату. Це сприяє обміну інформацією, ідеями та досвідом, що сприяє більш комплексному розумінню проблем та розробленню ефективних стратегій.

2. *Проведення досліджень та реалізація наукових проєктів.* Міждисциплінарні дослідницькі групи можуть розв'язувати складні проблеми громадського здоров'я, поєднуючи знання з різних наукових дисциплін. Наприклад, такі проєкти можуть базуватися на поєднанні клінічних досліджень, соціологічних опитувань, економічних моделей, промислових розробок та інших підходів для отримання цілісного розуміння проблеми та прийняття науково обґрунтованих рішень.

3. *Застосування системного і холистичного підходів.* Міждисциплінарний підхід зазвичай базується на системному мисленні, де проблема розглядається в контексті взаємозв'язків між різними факторами та рівнями і передбачає цілісне бачення перспектив розвитку. Це означає розуміння впливу соціальних, економічних, екологічних та інших чинників на здоров'я і розробку інтегрованих стратегій.

4. *Залучення стейкхолдерів.* Формування міждисциплінарних зв'язків у громадському здоров'ї також включає залучення різних зацікавлених сторін, таких, як органи влади, неурядові організації, академічна спільнота, міжнародні організації та широка громадськість. Це дозволяє враховувати різні погляди, потреби та ресурси громад, щоб спільно працювати над досягненням цілей сталого розвитку.

5. *Обмін знаннями та навичками.* Міждисциплінарне спілкування та обмін знаннями і навичками між фахівцями з різних галузей допомагають ширше зрозуміти інтерпретації проблеми та розглянути різні підходи до її вирішення. Такому обміну можуть сприяти розробки спеціальних освітніх та/або навчальних програм, проведення спільних

⁶³ Жара Г. І. Наукові основи індивідуального здоров'язбереження вчителя у контексті сталого розвитку суспільства. *Science for sustainable development: матеріали Міжнародного конгресу / за заг. ред. проф. О. В. Кендохова.* Київ : Асоціація сприяння глобалізації освіти та науки «СПЕЙСТАЙМ», 2019. 416 с. С. 132–137.

конференцій, семінарів та різноманітних неформальних заходів для професійного розвитку.

6. *Створення мереж і партнерств* між закладами охорони здоров'я, університетами, дослідницькими установами, урядовими органами та громадськими організаціями сприяє реалізації спільних проєктів, обміну інформацією та розробці інноваційних стратегій для вирішення актуальних питань у системі громадського здоров'я. Це сприяє зближенню різних дисциплін та підвищенню ефективності роботи у напрямі сталого розвитку.

Загалом, формування міждисциплінарних зв'язків у громадському здоров'ї для реалізації цілей сталого розвитку вимагає спільних зусиль, співпраці та обміну знаннями між різними галузями і зацікавленими сторонами. Зрозуміло, що для цього необхідний ряд ресурсів – людських, фінансових, інформаційних, інфраструктурних, технологічних, політичних тощо.

Для забезпечення спільної роботи та обміну інформацією між фахівцями різних галузей громадського здоров'я потрібні кваліфіковані спеціалісти з різноманітними знаннями та навичками. Це можуть бути лікарі, епідеміологи, соціологи, екологи, економісти, політичні аналітики та інші професіонали.

Фінансування для здійснення досліджень, розроблення програм та проєктів, організації освітніх, просвітницьких заходів та спільних конференцій може залучатися через державні асигнування, гранти, спонсорські внески та інші законодавчо дозволені джерела.

Ефективна міждисциплінарна роботи фахівців з різних галузей потребує доступу до актуальної інформації та результатів сучасних наукових досліджень. Це включає доступ до баз даних, наукових журналів, дослідницьких статей, статистичних звітів та інших джерел інформації, які допомагають розширити знання і розуміння проблем громадського здоров'я.

Забезпечення спільної роботи міждисциплінарних команд неможливо без наявності відповідних інфраструктурних засобів, таких як лабораторії, клінічні кафедри, дослідницькі і симуляційні центри, комунікаційні системи та програмне забезпечення. В умовах співпраці на відстані технології, такі як відеозв'язок, електронні системи управління здоров'ям, телемедицина та спільні веб-платформи для обміну даними, можуть сприяти співпраці між різними фахівцями. Впровадження інноваційних технологій, таких як штучний інтелект, мобільні додатки, дистанційний зв'язок та інші, може покращити доступ до медичної допомоги, моніторингу здоров'я та надання актуальної інформації про здоровий спосіб життя. Наприклад, використання,

мобільних додатків та інших інноваційних рішень для моніторингу життєво важливих показників або прослідковування харчових звичок та фізичної активності може сприяти поліпшенню харчування та здорового способу життя.

Реалізація міждисциплінарних зв'язків у громадському здоров'ї для досягнення цілей сталого розвитку потребує підтримки та волевиявлення на рівні політичних/владних структур. Політична підтримка може включати створення сприятливих умов для співпраці, виділення бюджетних коштів, розроблення стратегій та політик, що сприяють міждисциплінарному підходу у громадському здоров'ї. Впровадження нових моделей управління, таких як участь громади та децентралізоване прийняття рішень, може підвищити ефективність і вплив ініціатив з громадського здоров'я. Ці ресурси важливі для сприяння міждисциплінарній співпраці, обміну знаннями та досягненню синергетичних ефектів у реалізації цілей сталого розвитку у системі громадського здоров'я.

Враховуючи складність взаємозв'язку громадського здоров'я і цілей сталого розвитку, існує потреба в нових, творчих і нестандартних підходах до розв'язання проблем. Ці рішення мають бути гнучкими, адаптованими до контексту та враховувати потреби та особливості конкретної громади.

4. Моделювання міждисциплінарної взаємодії фахівців для вирішення оперативних функцій громадського здоров'я і реалізації цілей сталого розвитку в умовах війни в Україні та після її завершення

Загострення численної кількості проблем громадського здоров'я в умовах військової агресії РФ в Україні вимагає об'єднання зусиль багатьох фахівців для подолання невірноваженості, спричиненої війною. Це стосується не тільки відновлення інфраструктури населених пунктів, реанімації природних екосистем й упорядкування соціально-економічної сфери, продовження впровадження системи реформ громадського здоров'я, а й подолання локальних викликів, пов'язаних з обумовленими війною травматизмом та інвалідацією, порушеннями психічного здоров'я, гендерним насильством, психосоматичними розладами, здоров'ям матерів та дітей, підвищеним тягарем хвороб в окремих громадах. Тому організація міждисциплінарної взаємодії фахівців для вирішення оперативних функцій громадського здоров'я і реалізації цілей сталого розвитку в умовах війни в Україні та після її завершення є важливим завданням, яке може сприяти відновленню та покращенню здоров'я населення та розвитку сталості суспільства.

Створення міждисциплінарних команд, які об'єднують фахівців з різних галузей, таких, як медицина, психологія, соціологія, освіта, громадське здоров'я, економіка тощо необхідне для аналізу ситуації, розроблення стратегій, планування та виконання проєктів з реалізації цілей сталого розвитку в галузі здоров'язбереження.

Досвід міжнародних організацій показує дієвість заходів з реалізації міждисциплінарних зв'язків у громадському здоров'ї через створення спеціальних платформ, які сприяють обміну досвідом, знаннями та інформацією між фахівцями з різних галузей^{64, 65}. Це можуть бути конференції, семінари, робочі групи або електронні ресурси, де фахівці можуть взаємодіяти, ділитися своїми дослідженнями, найкращими практиками та інноваціями. Створення механізмів для координації роботи фахівців з різних секторів, включаючи урядові органи, неурядові організації, міжнародні партнерства та громадські структури у складі робочих груп, дозволяють реалізовувати спільні проєкти, обмінюватися інформацією та організувати регулярні зустрічі для моніторингу поточної ситуації та планування подальших спільних дій.

Просвітницькі програми, спрямовані на залучення громадськості до здорового способу життя⁶⁶ та активну участь в управлінні своїм здоров'ям⁶⁷ є ключовим елементом успішної реалізації цілей сталого розвитку в галузі громадського здоров'я^{68, 69}. Створення механізмів для

⁶⁴ Monitoring the Health-Related Sustainable Development Goals (SDGs): Background paper for the regional technical consultation. 9–10 February 2017. SEARO, New Delhi, India. 10 p. URL: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/searo/hsd/hwf/01-monitoring-the-health-related-sdgs-background-paper.pdf?sfvrsn=3417607a_4&download=true

⁶⁵ Fischer F. & Carow F. Impact of Public Health and Sustainability of Global Health Action for Achieving SDG 3. In *Transitioning to Good Health and Well-Being*. Edited by Antoine Flahault. Transitioning to Sustainability Series 3. Basel: MDPI, 2022. P. 111–132. DOI: <https://doi.org/10.3390/books978-3-03897-865-7>.

⁶⁶ Мехед О. Б., Рябенко С. В., Жара Г. І. Аналіз факторів, що впливають на формування здорового способу життя молоді. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Вип. 3 (159) / Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка; голов. ред. М. О. Носко. Чернігів: НУЧК, 2019. 420 с. (Серія: Педагогічні науки). С. 262–266. DOI: 10.5281/zenodo.3477733

⁶⁷ Качур О. Ю. Задачі системи громадського здоров'я по формуванню у населення відповідального ставлення до особистого здоров'я. *Україна. Здоров'я нації*. 2022. № 1 (67). С. 37–41. DOI: <https://doi.org/10.24144/2077-6594.1.1.2022.254634>.

⁶⁸ Nosko M., Mekhed O., Nosko Yu., Bahinska O., Zhara H., Griban G., Holovanova I. The impact of health-promoting technologies on university students' physical development. *Acta Balneologica*. 2022. № 5 (171). P. 469–473. DOI: 10.36740/ABAL202205116. URL: <https://actabalneologica.eu/wp-content/uploads/library/ActaBalneol2022i5.pdf>

⁶⁹ Griban G., Zablotska O., Kudin S., Zavatska L., Zhara H., Nikolaieva I., Tkachenko P., Golovashchenko R., Lavrentiev O., Puzdymir M., Prontenko K. (2023). Women's smoking as an important problem of public health. *Universal Journal of Public Health*. № 11 (1). P. 68–77. DOI:

залучення громадськості до прийняття рішень, планування та моніторингу може сприяти більш ефективній роботі і досягненню позитивних результатів.

Умови війни можуть створювати додаткові виклики для організації міждисциплінарної взаємодії, проте важливо виявляти гнучкість, творчість та прийняття відповідних заходів для забезпечення здоров'я та розвитку громади. Після завершення конфлікту, укладання миру і відновлення ситуації, продовження міждисциплінарної взаємодії є важливим для забезпечення сталого розвитку та покращення громадського здоров'я в Україні.

Орієнтовна модель організації міждисциплінарної взаємодії фахівців для вирішення оперативних функцій громадського здоров'я і реалізації цілей сталого розвитку в університеті, який співпрацює з медичними закладами та опікується відновленням здоров'я людей, що постраждали від війни, може мати такі складові (рис. 1).

Вказана модель може допомогти створити плідну співпрацю між фахівцями різних галузей для вирішення оперативних функцій громадського здоров'я та досягнення цілей сталого розвитку. Вона покликана сприяти ефективному відновленню здоров'я людей, що постраждали від війни, і забезпечити стійкий розвиток громади. Дана модель є відкритою, і тому залежно від особливостей громади, де буде реалізуватися подібна модель, взаємозв'язки між її складовими можуть відрізнятися.

Під час розробки моделей міждисциплінарної взаємодії ключовими питаннями завжди постають розподілення ролей у команді, яка формується, і залучення фінансування для реалізації проєктів. Зрозуміло, що кожен фахівець може мати свою унікальну роль і внести цінний вклад. Спробуємо навести **приклади розподілу ролей при формуванні міждисциплінарних команд** для реалізації цілей сталого розвитку та громадського здоров'я, для відновлення здоров'я людей у громадах, що постраждали під час війни.

Медичні працівники первинної і вторинної ланки:

- забезпечення медичного догляду і лікування;
- визначення та контроль фізичного стану пацієнтів;
- діагностика та лікування хвороб;
- проведення медичних процедур та операцій;
- розробка планів догляду та рекомендацій для пацієнтів;
- збір даних про здоров'я і тягар хвороб в межах конкретної громади.

Рис. 1. Складові моделі організації міждисциплінарної взаємодії університету та закладів охорони здоров'я для відновлення здоров'я людей, що постраждали від війни

Фахівці з громадського здоров'я:

- розробка та реалізація стратегій громадського здоров'я;
- моніторинг та аналіз інтенсивних та екстенсивних показників здоров'я населення в межах територіальних громад;
- організація та координація громадських інтервенцій;
- розробка і впровадження превентивних програм;
- аналіз причинно-наслідкових зв'язків громадського здоров'я та чинників впливу на детермінанти здоров'я;

– співпраця з місцевими органами влади та громадськими організаціями.

Психологи:

- проведення психологічної оцінки та підтримки пацієнтів;
- психологічна підтримка і консультування;
- розвиток та впровадження програм психологічного благополуччя;
- виявлення та лікування психологічних проблем;
- розробка і впровадження психотерапевтичних методик.

Соціологи:

- дослідження суспільного контексту та виявлення соціальних проблем;
- оцінка впливу програм з громадського здоров'я і соціальних програм на якість життя суспільства;
- аналіз громадської думки та виявлення потреб спільноти;
- розробка соціальних інтервенцій та програм для підтримки громади;
- розробка та впровадження стратегій соціальної зміни.

Реабілітологи:

- розробка індивідуальних планів реабілітації;
- фізична реабілітація пацієнтів через спеціалізовані вправи та процедури;
- координація та проведення реабілітаційних програм;
- психологічна та фізична підтримка у процесі відновлення;
- викладання навичок самообслуговування та адаптації до повсякденного життя.

Викладачі університету:

- підготовка здобувачів освіти за спеціальностями, які відповідають потребам і цілям сталого розвитку країни, регіону і конкретної громади;
- організація практичних занять та семінарів для наближення практичної підготовки до вирішення проблем сталості у громаді;
- наукові дослідження та розробка інноваційних підходів;
- співпраця з іншими учасниками міждисциплінарних команд;
- поширення знань та передача практичного досвіду.

Фахівці з фізичної культури:

- популяризація здорового способу життя та фізичної активності;
- розробка та проведення фізичних тренувань для пацієнтів, постраждалих внаслідок бойових дій;
- реабілітація та відновлення рухової активності;
- розвиток спортивних програм та організація промоційних заходів для громади;

– співпраця з іншими фахівцями для інтеграції фізичної активності в лікування та реабілітацію.

Актори:

– використання театральних методів для психологічної підтримки та емоційного розвантаження пацієнтів;

– проведення театральних занять для усіх вікових груп;

– організація імпровізацій та театральних вистав;

– розвиток творчих вмінь та виявлення емоційних ресурсів учасників команди;

– використання театральних технік для комунікації і командної роботи;

– поширення позитивного настрою та вплив на емоційний стан команди і пацієнтів.

Військові, які брали участь у бойових діях:

– обмін досвідом роботи в умовах стресу, обмежених ресурсів та невпевненості;

– передача знань про ефективні методи захисту, безпеки та організації в екстремальних умовах;

– підтримка психологічного благополуччя і консультування в команді;

– розуміння та співпереживання, передавання досвіду пристосування до складних ситуацій тим, хто долає післятравматичний стрес;

– використання знань і досвіду роботи зі збором ресурсів, мобілізації та організації в умовах військових конфліктів для ефективного впровадження проектів громадського здоров'я і реалізації цілей сталого розвитку;

– забезпечення безпеки (охорони) медичних місій і команд, особливо в умовах конфлікту або надзвичайних ситуацій, проведення розвідки безпеки та захист команди під час виконання завдань у небезпечних умовах.

Ці ролі є орієнтовними, і на практиці можуть варіюватися в залежності від конкретних завдань та потреб команди. Важливо, щоб кожен фахівець вносив свій унікальний вклад в реалізацію міждисциплінарних завдань і співпрацював з іншими членами команди для досягнення спільних цілей.

Отримання фінансування для організації міждисциплінарної взаємодії фахівців та реалізації проектів в галузі громадського здоров'я для сталого розвитку може бути складним завданням. Існують різні джерела фінансування, на які можна спиратися і ресурси з яких можна залучати:

1. Урядові гранти та програми – це можуть бути державні або приватні фонди, спеціальні програми чи стипендії.

2. Благодійні організації та фонди, меценати, які підтримують ініціативи в галузі громадського здоров'я та сталого розвитку можуть надавати гранти, пожертвування або спонсорську підтримку.

3. Партнерство і співпраця з неприбутковими організаціями, міжнародними проектами, дослідницькими центрами або іншими університетами задля сприяння отриманню додаткових ресурсів та фінансування.

4. Участь у грантових конкурсах, які фінансують проекти в галузі громадського здоров'я та сталого розвитку, може бути способом отримання необхідних коштів, але потребує постійного моніторингу та відслідковування релевантних конкурсів, які відповідають цілям та потребам команди.

5. Співфінансування та спонсорські угоди з комерційними організаціями, які зацікавлені у підтримці ініціатив в галузі громадського здоров'я та сталого розвитку.

6. Використання краудфандингових платформ – спосіб залучення фінансування від широкого загалу людей, які підтримують ініціативу зі збереження громадського здоров'я в цілях сталого розвитку.

У будь-якому випадку варто провести детальний аналіз і пошук фінансування з використанням подібних інструментів та дослідити можливості, які найкраще відповідають потребам громади і міждисциплінарної команди у відновленні здоров'я людей, постраждалих від війни.

ВИСНОВКИ

У світі, який характеризується глобалізацією, зростанням ентропії і невизначеністю, а також епідеміологічними та демографічними змінами, для покращення добробуту населення світу необхідно враховувати вплив і стійкість глобальних дій у сфері охорони здоров'я. Цей внесок визначає поточні та майбутні виклики для охорони глобального здоров'я в цілому і громадського здоров'я окремої спільноти.

Варто погодитись з науковцями, які наполегливо стверджують, що громадське здоров'я можна і потрібно розглядати як частину кожної із 17 цілей сталого розвитку. І якщо наразі більше уваги приділяється направленій реалізації окремих цілей, таких, наприклад, як подолання нерівності в отриманні послуг з охорони здоров'я та зменшення впливу факторів ризику, то, досягаючи сталості, ми можемо впливати на показники громадського здоров'я не лише шляхом профілактики на поведінковому рівні, а й на структурному рівні, такому як середовище та суспільство.

Розробка і впровадження заходів з імплементації цілей сталого розвитку в Україні на сьогодні стримується внаслідок збройної агресії,

від якої потерпає велика кількість населення нашої держави. Фізична, гуманітарна, економічна, соціальна і культурна кризи посилюють виклики для усієї системи громадського здоров'я. Саме тому сьогодні до вирішення питань налагодження глобального міжсекторального, міждисциплінарного партнерства мають залучатися як фахівці окремих галузей і соціальних сфер, а й усі члени громад.

Оперативні функції системи громадського здоров'я співпадають із завданнями, вирішення яких напряму впливає на динаміку змін, що визначають індикатори сталого розвитку, які демонструють узгодженість екологічного, соціального та економічного вимірів ЦСР.

Реалізація цілей сталого розвитку має потенціал позитивно впливати на фізичне здоров'я людей, забезпечуючи доступ до якісних медичних послуг, покращення середовища, забезпечення належного харчування та зменшення шкідливого впливу на навколишнє середовище. Вона може сприяти покращенню психічного здоров'я людей у громаді шляхом створення стабільного та безпечного середовища, забезпечення соціальної справедливості, підтримки психічного здоров'я та збільшення усвідомленості для покращення якості життя та загального стану психічного благополуччя у громаді. Реалізація цілей сталого розвитку сприяє покращенню інтелектуального здоров'я людей у громаді шляхом забезпечення якісної освіти, підтримки наукових досліджень і інновацій, забезпечення доступу до інформації та освіти і розвитку інтелектуальних навичок. Це сприяє розширенню знань, розвитку критичного мислення та стимулює інтелектуальний потенціал громади. Покращення соціального здоров'я людей у громаді відбувається шляхом створення справедливого та інклюзивного суспільства, зміцнення соціальних взаємодій, забезпечення доступу до основних послуг та заохочення участі кожного у громадських активностях. Це сприяє зменшенню соціальних нерівностей, підвищенню якості життя та загальному благополуччю у громаді. Також реалізація цілей сталого розвитку може позитивно вплинути на професійне здоров'я людей у громаді шляхом забезпечення гідних умов праці, розвитку професійних навичок, підтримки балансу між роботою та особистим життям та створення сприятливого робочого середовища, вторинній професійній соціалізації. Це сприяє збереженню та покращенню фізичного та психічного стану працівників, а також збільшенню їхньої продуктивності та задоволеності від роботи. Зміцнення морального здоров'я людей у громаді можна досягнути створенням справедливого та інклюзивного суспільства, зміцненням соціальної солідарності, розвитком громадської активності, забезпечення освіти, верховенства права та свободи слова. Це створює умови для розвитку етичних цінностей, взаємодії та

задоволення від своєї ідентичності і приналежності до громади. Отже, реалізація цілей сталого розвитку може сприяти розвитку усіх складових здоров'я людей в громаді, у тому числі і духовного здоров'я. Цього можна досягнути шляхом надання особистості розуміння власної значущості та сенсу життя, розвитку самосвідомості, застосування духовних практик, а також розуміння взаємозалежності та гармонії людини, природи і Всесвіту. Це сприяє розкриттю потенціалу людини, підвищенню самосвідомості та зміцненню духовної рівноваги.

Міждисциплінарні взаємодії, які вважаються найбільш ефективними у впливі на розвиток і збереження громадського здоров'я через досягнення сталості, передбачають роботу у міждисциплінарних командах, проведення наукових досліджень, реалізацію наукових проєктів, визначення системи дій і практик, залучення до обговорення і співпраці представників усіх зацікавлених сторін, обмін інформацією, знаннями, досвідом і навичками, створення партнерських мереж між закладами та структурами, залучення та раціональне використання необхідних ресурсів, впровадження інноваційних моделей управління для прийняття оптимальних гнучких, адаптованих до наявних потреб рішень, запровадження нестандартних підходів до вирішення поставлених завдань.

Моделювання міждисциплінарних зв'язків у громадському здоров'ї для реалізації цілей сталого розвитку в умовах війни і повоєнного періоду дає широкі можливості щодо залучення державних, місцевих та громадських ініціатив, а також людей будь-яких професій до спільної діяльності. Основними принципами, якими важливо керуватися у цих взаємодіях, є чіткий розподіл ролей і зон відповідальності; цілісне розуміння візії підсумкового результату взаємодій і узгодження визначених цілей з цілями сталого розвитку; регулярність і циклічність взаємодій для координації сумісних дій; залучення експертів для моніторингу динаміки показників здоров'я населення та індикаторів сталого розвитку; підтримка громадських та освітніх ініціатив як рушійної сили для проєктної діяльності і проведення досліджень; наступність і наставництво у набутті молоддю практичних навичок роботи в міждисциплінарних командах; взаємодія з органами влади на усіх рівнях для отримання підтримки у досягненні спільних цілей; пошук джерел для залучення фінансових ресурсів для реалізації проєктів.

АНОТАЦІЯ

У роботі представлено аналіз взаємозв'язків оперативних функцій громадського здоров'я і цілей сталого розвитку та змодельовано систему

роботи міждисциплінарної команди для досягнення спільної мети у забезпеченні сталості громад. Цивілізаційні трансформації створюють численні прецеденти для пошуку спільних рішень з уповільнення росту ентропії та зрівноваження неврівноважених природних і суспільних систем в умовах невизначеності. Цілі сталого розвитку, досягнення яких вважається пріоритетним для співіснування і виживання усього людства, консолідуються шляхом Глобального партнерства в усіх сферах суспільного життя. Законодавчо визначені оперативні функції громадського здоров'я корелюють із завданнями, вирішення яких напряду впливає на динаміку змін, які відстежуються за допомогою індикаторів сталого розвитку, що демонструє узгодженість екологічного, соціального та економічного вимірів ЦСР. Реалізація Цілей сталого розвитку у громаді як прямо, так і опосередковано впливає на усі складові індивідуального здоров'я кожної окремої людини, і таким чином забезпечує сталість і покращення цільових показників здоров'я громади в цілому. Запровадження міждисциплінарного підходу до розв'язання проблем у сфері громадського здоров'я із залученням фахівців різних галузей не тільки сприяє запровадженню інноваційних рішень й обміну найкращими практиками для здоров'язбереження, але водночас дає можливість досягнення цілей сталого розвитку через подолання нерівностей, просвітницьку роботу, урядову підтримку здоров'яспрямованих ініціатив, формування системного мислення і широкого світогляду населення. Представлена модель організації міждисциплінарної взаємодії фахівців для вирішення оперативних функцій громадського здоров'я і реалізації цілей сталого розвитку демонструє приклад узгоджених складових і систему дій, які послідовно і комплексно можуть забезпечити відновлення здоров'я людей, що постраждали від війни, і тим самим допомогти сталому розвитку громади. Також у роботі наведено приклади розподілу ролей у міждисциплінарній команді і здійснено аналіз можливих джерел фінансування програм зі збереження громадського здоров'я і забезпечення сталості.

Література

1. Указ Президента України № 722/2019 від 30 вересня 2019 року «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.
2. Цілі сталого розвитку. *Дія.Бізнес*. 26 листопада, 2021. URL: <https://business.diia.gov.ua/handbook/sustainable-development-goals/cili-stalogo-rozvitku>.
3. Цілі сталого розвитку: Україна: Добровільний національний огляд (2020). URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/VNR%20SDG%20Ukraine%202020.pdf>

4. Цигура Г. Діяльність у сфері спорту для сталого розвитку суспільства: зарубіжний досвід. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2020. № 1. С. 112–119. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2022.1.112-119>

5. Monitoring the Health-Related Sustainable Development Goals (SDGs): Background paper for the regional technical consultation. 9–10 February 2017. SEARO, New Delhi, India. 10 p. URL: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/searo/hsd/hwf/01-monitoring-the-health-related-sdgs-background-paper.pdf?sfvrsn=3417607a_4&download=true

6. Жара Г. І. Структура індивідуального здоров'я людини з позицій причинно-системного підходу. *Загальна теорія здоров'я та здоров'я-збереження*: колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с. С. 26–33. URL: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/4285>

7. Global Public Health: 2022's Sustainable Development Goals Report. 2023. March 21. URL: <https://mphdegree.usc.edu/blog/global-public-health-the-sustainable-development-goals-report/>

8. Fischer F. & Carow F. Impact of Public Health and Sustainability of Global Health Action for Achieving SDG 3. In *Transitioning to Good Health and Well-Being*. Edited by Antoine Flahault. Transitioning to Sustainability Series 3. Basel: MDPI, 2022. P. 111–132. DOI: <https://doi.org/10.3390/books978-3-03897-865-7>.

9. Закон України «Про систему громадського здоров'я». № 2573-IX від 6 вересня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>

10. Nosko M., Mekhed O., Nosko Yu., Bahinska O., Zhara H., Griban G., Holovanova I. (2022). The impact of health-promoting technologies on university students' physical development. *Acta Balneologica*. № 5 (171). P. 469–473. DOI: 10.36740/ABAL202205116. URL: <https://actabalneologica.eu/wp-content/uploads/library/ActaBalneol2022i5.pdf>

11. Griban G., Kudin S. F., Zhara H. I., Kuzhelnyi A. V., Mazur T. V., Nosko Y. M., Mekhed O. B. Formation and Preservation of Students' Mental Health in the Process of Studying at Pedagogical Universities. *Acta Balneologica*. 2022. Vol. LXV. № 1 (173). P. 55–60. DOI: 10.36740/ABAL202301110.

12. Ford J., Black M., & Morling J. What we don't talk about in health inequalities: Value judgements. *Public Health in Practice*. 2023. Vol. 5. June 2023. P. 100387. DOI: <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.puhip.2023.100387>.

13. Концепція розвитку системи громадського здоров'я. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1002-р від 30 листопада 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-2016-%D1%80#Text>.

14. Харченко Н. В. Контекст громадського здоров'я. *Україна. Здоров'я нації*. 2022. № 1 (67). С. 17–21. DOI: <https://doi.org/10.24144/2077-6594.1.1.2022.254630>

15. Social Justice and Public Health in 2022. 2023, March 21. URL: <https://mphdegree.usc.edu/blog/social-justice-public-health/>

16. Жара Г. І. Наукові основи індивідуального здоров'язбереження вчителя у контексті сталого розвитку суспільства. *Science for sustainable development: матеріали Міжнародного конгресу / за заг. ред. проф. О. В. Кендохова*. Київ : Асоціація сприяння глобалізації освіти та науки «СПЕЙСТАЙМ», 2019. 416 с. С. 132–137.

17. Tsyhura H., Zhara H., Kurtova H. Education for sustainable development for future teachers of physical culture and specialists of physical education and sports. *Sustainable development under the conditions of European integration: collective monograph / editorial board Darko Bele, Lidija Weis, Nevenka Maher*. Ljubljana : VŠPV, Visoka šola za poslovne vede = Ljubljana School of Business, 2019. Part II. 460 p. PP. 22–34.

18. Цигура Г. О. Підготовка студентів факультету фізичного виховання до освітньої діяльності з питань сталого розвитку. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2019. Вип. 3 (159). С. 236–242. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3477713>

19. Мехед О. Б., Рябченко С. В., Жара Г. І. Аналіз факторів, що впливають на формування здорового способу життя молоді. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Вип. 3 (159) / Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка; голов. ред. М. О. Носко. Чернігів : НУЧК, 2019. 420 с. (Серія: Педагогічні науки). С. 262–266. DOI: [10.5281/zenodo.3477733](https://doi.org/10.5281/zenodo.3477733)

20. Качур О. Ю. Задачі системи громадського здоров'я по формуванню у населення відповідального ставлення до особистого здоров'я. *Україна. Здоров'я нації*. 2022. № 1 (67). С. 37–41. DOI: <https://doi.org/10.24144/2077-6594.1.1.2022.254634>.

21. Griban G., Zablotska O., Kudin S., Zavatska L., Zhara H., Nikolaieva I., Tkachenko P., Golovashchenko R., Lavrentiev O., Puzdymir M., Prontenko K. (2023). Women's smoking as an important problem of public health. *Universal Journal of Public Health*, 11 (1), 68–77. DOI:

10.13189/ujph.2023.110108. URL: <https://www.hrpub.org/download/20230228/UJPH8-17630051.pdf>

Information about the author:

Zhara Hanna Ivanivna,

<http://orcid.org/0000-0002-8092-542X>

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Biological Bases of Physical Education,
Health and Sports

T. H. Shevchenko National University “Chernihiv Colehium”
53, Hetmana Polubotka str., Chernihiv, 14013, Ukraine